

Ключевые слова: кадровая политика, кадровое обеспечение, государственные служащие.

Dembitska S. L. Status of staffing authorities and management

The article stresses the need for training of skilled personnel, providing public administration and local government with highly professional, competent public officials of a new generation called for implementing reforms to improve welfare of the population of Ukraine.

Key words: personnel policy, staffing, officials.

Стаття надійшла 23 квітня 2013 р.

УДК 342.951: 353.214.09

С. С. Єсімов

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ДИНАМІЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Порушуються питання захисту юридичними засобами персональних даних при їх обробці в інформаційних системах щодо права на недоторканість особистого життя у контексті розвитку динамічних інформаційних систем в Україні.

Ключові слова: інформаційні системи, персональні дані, обробка персональних даних, захист права, динамічні інформаційні системи, юридичні засоби.

Постановка проблеми. Україна як частина сучасного світу в даний час перебуває на етапі розвитку, що отримав наукове та нормативне визначення «інформаційне суспільство». Становлення такого суспільства обумовлено високими темпами розвитку інформаційних технологій на базі динамічних інформаційних систем, використанням глобальних телекомунікаційних мереж (Інтернет), зростанням швидкості передачі та обробки інформації, збільшенням ємності мобільних носіїв, формуванням різних електронних баз даних персональної інформації жителів України. Зазначені досягнення науково-технічного прогресу позитивно відбиваються на поліпшенні життя, оптимізації управлінських процесів, можливості реалізації конституційних прав на пошук, отримання, передачу і поширення інформації.

Водночас розвиток інформаційних технологій безпосередньо впливає на стан інформаційної безпеки суспільства та окремої людини в процесі обробки персональних даних в інформаційних системах.

Стан дослідження. Різні аспекти інформаційного законодавства тією чи іншою мірою висвітлювались у роботах українських та зарубіжних вчених-адміністративістів: В. Б. Авер'янова, С. С. Алексєєва, Г. Л. Аكوпова, І. Л. Бачило, В. М. Брижка, О. А. Банчука, С. Ф. Гуцу, В. І. Гурковського, А. М. Гулеміна, Н. В. Паршиної, В. С. Цимбалюка, І. В. Март'янова, О. В. Синєокого та інших.

Однак динамічні зміни у сучасному інформаційному просторі викликають необхідність комплексного аналізу з позиції юридичної науки захисту персональних даних при обробці персональних даних в інформаційних системах. Ці обставини викликають необхідність пошуку і вибору комплексних підходів у наукових дослідженнях з погляду на адаптацію законодавства Європейського Союзу у правову систему України.

Метою даної статті є вироблення теоретичних підходів до визначення особливостей захисту права на недоторканність особистого життя при обробці персональних даних у правовій системі України.

Виклад основних положень. Аналіз захисту юридичними засобами конституційного права на недоторканність особистого життя в процесі автоматизованої обробки персональних даних дозволяє вирішити декілька завдань. По-перше, це синтез юридичних компонентів захисту та перехід до конструювання систем щодо нормативно-правового регулювання захисту персональних даних в умовах розвитку динамічних інформаційних систем нового покоління. По-друге, це вихід на новий науковий та науково-практичний рівні досліджень щодо використання нових форм і методів дослідження суспільних відносин у сфері інформаційних технологій.

Однак розвиток інформаційних технологій і розширення можливостей інформаційного обміну створюють загрозу порушення прав людини на недоторканність особистого життя, закріпленого в Конституції України. Дана обставина привернула увагу зарубіжних учених і законодавців ще в 70-х роках ХХ століття. Практично в усіх розвинених країнах були прийняті національні закони, що визначають систему захисту недоторканності особистого життя при автоматизованій обробці персональних даних громадян. У даному напрямку розвивалося міжнародне законодавство і законодавство Європейського союзу. Щодо законодавства України з питань автоматизованої обробки персональних даних

відзначимо, що його характерними рисами в період з 1992 по 2011 рік були непослідовність і нестабільність, що виразилися у відсутності нормативної основи для формування механізму захисту конституційного права на недоторканність особистого життя в процесі обробки персональних даних. Результатом стала ситуація фактично неконтрольованого розповсюдження баз персональних даних громадян України.

У 90-х роках ХХ століття в Україні сформувався ринок контрафактної електронної продукції, який пропонував необмеженому колу осіб у вільному продажу значну кількість електронних баз даних громадян, які містять відомості про їх сімейний, майновий стан, місце роботи, проживання, паспортні дані, банківські вклади, номери телефонів, стан здоров'я, наявність судимості тощо. Розвитку негативної тенденції також сприяло невиконання вимог інформаційної безпеки при обробці персональних даних в інформаційних системах зважаючи на суперечливість нормативно-правової бази, що регламентує дані вимоги, а також відсутність положень законодавства, які встановлюють відповідальність за їх порушення.

Складність захисту права на недоторканність особистого життя обумовлена відсутністю в сучасній юридичній науці і в чинному національному законодавстві єдиного розуміння права на недоторканність особистого життя, а також чіткого визначення самого поняття «особисте життя». Це багато в чому пояснюється наявністю в його структурі широкого переліку прав, які збільшуються в процесі розвитку суспільних відносин. Крім того, формування нових елементів структури права на недоторканність особистого життя обумовлено тісним взаємозв'язком між інститутом недоторканності особистого життя та інформацією як категорією, що відображає участь особистості в соціальних і правових відносинах.

У даний час розвиток правовідносин в інформаційній сфері та судова практика визначили формування нового елемента структури комплексного конституційного права на недоторканність особистого життя – права на захист персональних даних. У результаті виникла необхідність дослідження змісту даного права, обґрунтування його конституційної природи, визначення ролі та місця інституту захисту персональних даних у системі правового захисту права на недоторканність особистого життя.

Українська модель механізму захисту права на недоторканність особистого життя при обробці персональних даних в інформаційних системах нині перебуває в стані, який ще не достатньо вивчено з пози-

ції ефективності та раціональності, впливу юридичних засобів на розвиток інформаційних технологій.

Відсутність наукових досліджень та їх реалізація на законодавчому рівні негативно відбилися на стані захищеності конституційних прав особистості в умовах інформаційного обміну, зокрема сприяло поширенню в національному сегменті Інтернету масивів персональної інформації громадян, які перебувають у режимі вільного доступу. Тому дана модель механізму захисту права особи на недоторканність особистого життя при обробці персональних даних в інформаційних системах вимагає серйозного теоретичного осмислення та аналізу ефективності з метою вироблення необхідних заходів щодо її вдосконалення.

Аналіз точок зору вітчизняних учених на зміст права на недоторканність особистого життя вказує на його комплексний характер, обумовлений наявністю в його структурі широкого переліку прав, що збільшуються з урахуванням розвитку суспільних відносин. Формування нових елементів у структурі права особи на недоторканність особистого життя обумовлено тісним взаємозв'язком між інститутом недоторканності особистого життя та інформацією як категорією, що відображає процес участі особистості в соціальних відносинах. Стрімка інформатизація суспільства робить особисте життя людини досить уразливим об'єктом у плані отримання та поширення іншими особами відомостей про неї. Разом з тим у сучасних умовах державне управління, а також надання послуг у визначених сферах життєдіяльності неможливі без використання інформаційних технологій, зокрема формування електронних баз даних інформації, що ідентифікують людину в системі соціальних відносин. На відміну від інших способів закріплення інформації, саме електронна форма сприяє збільшенню швидкості її поширення, можливості об'єднання та систематизації. Поява кардинально нового способу обробки інформації – електронної обробки відкрило нові можливості реалізації прав громадян на пошук, отримання, передачу та поширення інформації. Зазначена об'єктивна закономірність розвитку суспільних відносин в умовах формування «інформаційного суспільства» перетворила проблему інформаційного самовизначення людини в одну з найбільш досліджуваної не тільки методами, характерними для юридичних наук, але й соціології, політології, психології.

Необхідно відзначити, що поняття персональних даних та інформації про особисте життя не ідентичні за обсягом, разом з тим їх зміст співвідноситься наступним чином: вся інформація про особисте життя персоніфікує особистість шляхом відображення процесу її життєдіяль-

ності у сфері особистого життя, отже, є сегментом категорії персональних даних. Однак існує великий обсяг персональних даних, який хоча й ідентифікує особу, але не становить відомостей про її особисте життя. Водночас інформаційні технології дозволяють у стислі терміни розділяти, об'єднувати, систематизувати, встановлювати кореляції між внутрішніми змінами в елементах системи зі змінами в параметрах взаємодії між електронними масивами даних з різних сфер соціального управління та послуг. Так, об'єднання кількох електронних баз персональних даних (ідентифікують носія, але не містять відомостей про його особисте життя) та їх систематизація за різноплановими підставами дозволяють отримати досить докладну картину життєвого і професійного шляху особистості, визначити її соціальні зв'язки. У даному випадку основою для об'єднання знання виступає інформаційний підхід, у руслі якого інформації надається субстанціональний характер. Організаційними одиницями інформації у даному випадку виступають динамічні інформаційні системи, які дають можливість трансформувати пасивну інформацію в активну та дозволяють виявити третій універсальний тип інформації з однойменними категоріями. Таким чином, персональні дані, що ідентифікують їх носія, але не містять відомостей про його особисте життя, в процесі їх накопичення та систематизації можуть сформувати масив інформації про особисте життя людини. У філософському та математичному планах це доведено російськими вченими у галузі інформаційних технологій В. І. Разумовим та В. П. Сізіковим [1].

У національній правовій системі право на захист персональних даних є елементом структури права на недоторканність особистого життя, що сформувалося в умовах кардинальної зміни способу обробки інформації. Зміст права на захист персональних даних становить виключення можливості будь-яких дій з персональними даними без згоди суб'єкта таких даних, а також забезпечення можливості цих суб'єктів контролювати дії операторів обробки зі своїми персональними даними. У загальному плані види таких дій визначаються на основі ч. 1 ст. 32 Конституції України: збір, зберігання, використання, поширення, а також інші дії. Закон України «Про захист персональних даних» конкретизує перелік дій з персональними даними (збирання, систематизація, накопичення, зберігання, уточнення (оновлення, зміну), використання, розповсюдження (у тому числі передача), знеособлення, блокування, знищення), поєднуючи їх терміном «обробка персональних даних» [2]. Суб'єктом права на захист персональних даних є фізична особа (суб'єкт персональних даних).

Суспільні відносини, регульовані правовим інститутом захисту персональних даних, хоча й належать до інформаційної сфери, однак мають конституційно-правову основу і пов'язані з забезпеченням права особи на недоторканність особистого життя та суміжних з ним прав в умовах розвитку технологій обробки інформації. Це досягається шляхом виключення можливості здійснення дій з інформацією про особистість у відсутність її згоди, а також забезпечення можливості особистості контролювати дії зі своєю персональною інформацією.

Положення інституту захисту персональних даних містяться в нормах галузей конституційного, адміністративного, інформаційного, цивільного, трудового права, зважаючи на що правовий інститут є міжгалузевим.

Учасниками суспільних відносин щодо захисту персональних даних виступають: суб'єкт (носії) персональних даних, оператор обробки персональних даних, державні органи, що здійснюють контроль і нагляд за дотриманням прав суб'єктів персональних даних, а також положень законодавства з питань захисту персональних даних.

Правовий захист персональних даних в умовах їх автоматизованої обробки в європейських країнах закріплює організацію систем державного захисту недоторканності особистого життя в умовах обробки персональних даних. У законодавстві Франції, Швеції, Угорщини, Польщі, Німеччини основним елементом правового захисту персональних даних є облік операторів, що здійснюють обробку персональних даних. Причому у Франції та Швеції особливою мірою державного захисту недоторканності особистого життя при обробці персональних даних виступає обов'язкове ліцензування діяльності з обробки персональних даних. У даному плані законодавство Польщі, Німеччини передбачає порядок реєстрації баз даних, що значно спрощує легалізацію операторів обробки персональних даних.

Національний інститут захисту персональних даних вибудовується за німецькою моделлю. Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI «Про захист персональних даних» у ст. 9 передбачає обов'язкову реєстрацію шляхом внесення запису уповноваженим державним органом з питань захисту персональних даних до Державного реєстру баз персональних даних [2].

Грунтуючись на положеннях Доктрини інформаційної безпеки України, положеннях досліджень вчених у галузі інформаційної безпеки, необхідно зробити висновок про те, що інститут захисту персональних даних є елементом державної системи захисту інформації, що

забезпечує особисту безпеку, підтримує баланс інтересів особистості, суспільства та держави у сфері обробки інформації [3]. Подібні висновки зроблено у російській науковій літературі та у наукових дослідженнях в країнах СНД.

Зміни системи нормативного регулювання інформаційних відносин, пов'язані з відсутністю у чинному Законі України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та прийняттям Законів України від 01.06.2000 № 1775-III «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» та від 11.09.2003 № 1160-IV «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», торкнулися питання правового режиму персональних даних як виду інформації [4]. В оновленій системі інформаційного законодавства концепція розуміння правового режиму інформації зазнала змін. Закон «Про захист персональних даних» розглядає персональні дані як специфічний вид інформації, що підлягає захисту.

Захист персональних даних є сукупністю правових, організаційних і технічних заходів, спрямованих на недопущення неправомірних дій з персональними даними, забезпечення їх конфіденційності, а також можливості доступу суб'єктів персональних даних до інформації про дії з їхніми персональними даними.

У силу того, що захист персональних даних має конституційну природу, є елементом права громадян на недоторканність особистого життя, правові норми, що регламентують питання захисту персональних даних, охоплюють практично всі галузі законодавства. Найбільш виразно ця тенденція простежується в адміністративному, інформаційному та трудовому праві.

Суб'єктний склад учасників суспільних відносин щодо захисту персональних виглядає наступним чином: носії персональних даних – фізичні особи, які в силу ст. 32 Конституції України є суб'єктами права на захист персональних даних як елемента структури права на недоторканність особистого життя; оператори обробки персональних даних – державні та муніципальні органи, юридичні та фізичні особи, які організують і (або) здійснюють обробку персональних даних. Учасником зазначених правовідносин, похідним від операторів обробки персональних даних, є співробітники вказаних організацій – оператори обробки персональних даних, які мають до них доступ; органи державної влади, в силу статей 3, 32 Конституції України, зобов'язані здійснювати захист прав особи в умовах обробки персональних даних.

Статті 3, 32, 34 Конституції України виступають правовою основою існування системи захисту персональних даних як елемента системи захисту права на недоторканність особистого життя.

Законодавство про державну таємницю захищає персональні дані, що належать до державної таємниці, саме: як інформацію, поширення якої може завдати шкоди державній безпеці, і не переслідує при цьому цілі захисту права на недоторканність особистого життя, а навпаки, обмежує право суб'єкта персональних даних контролювати інформацію про себе.

Дослідження системи законодавства у сфері захисту персональних даних в Україні вказує на суперечливість положень законодавчих актів, прогалини правового регулювання через використання бланкетного способу викладу правових норм. Певна неузгодженість понятійного апарату Закону України «Про інформацію» з нормами законодавства, що регулює питання захисту персональних даних і особливості їх обробки в різних сферах суспільних відносин, обумовлені тим, що більшість законодавчих актів були прийняті до виходу Закону України «Про захист персональних даних», у зв'язку з чим, необхідні відповідні зміни законодавства [5].

Однією з найбільш гострих проблем правового регулювання процесу обробки персональних даних є невизначеність норм, що встановлюють відповідальність за порушення права на захист персональних даних, положень законодавства у сфері захисту персональних даних. Аналіз законодавства ЄС з питань захисту права на недоторканність особистого життя в умовах обробки персональних даних показує наявність прямих норм, що встановлюють відповідальність за неправомірні дії з персональними даними. Необхідно відзначити, що в національному законодавстві відсутня визначеність обсягу персональних даних, що становлять відомості про особисте життя людини. Спроба визначення робиться у ст. 7 Закону України «Про захист персональних даних». До даної категорії закон відносить персональні дані, що стосуються расової, національної приналежності, політичних поглядів, релігійних чи філософських переконань, стану здоров'я, статевого життя, щодо яких встановлюється заборона на їх автоматизовану обробку. У той же час зазначене трактування не вносить чіткості в проблемне питання. Норми Закону України «Про інформацію» встановлюють, що до таких належать відомості про факти, події і обставини особистого життя громадянина, які дозволяють ідентифікувати його особу (персональні дані). Зазначене трактування також є неоднознач-

ним, його можна інтерпретувати як ототожнення понять «персональні дані» будь-яких категорій і «відомості про особисте життя особи».

Законодавець відніс склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 188-39 «Порушення законодавства у сфері захисту персональних даних», до адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку, яка не враховує правової природи персональних даних як виду інформації, що безпосередньо належить до особистості, захист якої має конституційно-правові підстави. Тому даний склад повинен бути включений у главу 10 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку».

Аналіз положень Закону України «Про захист персональних даних» свідчить про різноманіття можливих варіантів використання ст. 188-39 КУпАП для притягнення до відповідальності операторів обробки за порушення законодавства в галузі обробки персональних даних: порушення конфіденційності персональних даних; порушення порядку подання відомостей для цілей ведення реєстру операторів персональних даних; обробка персональних даних при відсутності згоди суб'єкта персональних даних; порушення права суб'єкта персональних даних на доступ до своїх персональних даних; незаконна обробка спеціальних категорій персональних даних; порушення вимог щодо забезпечення безпеки персональних даних.

Ступінь суспільної небезпеки зазначених діянь є різною, через що доцільно у статтю включити низку норм, які відображають кваліфіковані ознаки порушення законодавства та відповідно посилити санкції. Водночас Закон України «Про захист персональних даних» з метою захисту права на недоторканність особистого життя не передбачає прийняття органом, уповноваженим з захисту прав суб'єктів персональних даних, у встановленому законодавством України порядку приймати заходи щодо зупинення або припинення обробки персональних даних, що проводяться з порушенням вимог законодавства. Призупинення діяльності з обробки персональних даних, що проводиться з порушенням вимог Закону України «Про захист персональних даних», має здійснюватися в порядку, встановленому законодавством про адміністративні правопорушення.

За склади адміністративного правопорушення, що завдають найбільшої шкоди конституційним правам громадян і відповідно мають найвищий ступінь суспільної небезпеки, як покарання необхідно ввести адміністративне призупинення діяльності, а також доповнити

перелік випадків застосування адміністративного призупинення діяльності ч. 1 ст. 188-39 КУпАП вчиненням адміністративного порушення у сфері обробки інформації про громадян (персональних даних). Внесення аналогічних змін необхідно до КУпАП, який би встановив порядок і умови застосування тимчасової заборони діяльності як заходу забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення.

Висновки. Суспільні відносини, які регулюються правовим інститутом захисту персональних даних, хоча й належать до інформаційної сфери, однак мають конституційно-правову основу та зв'язані з охороною та забезпеченням права на недоторканність особистого життя та суміжних з ними прав в умовах розвитку динамічних інформаційних систем, які включають увесь спектр процесів синтезу компонентів сучасної інтелектуальної культури технічними засобами. Водночас у процесі генезису інституту захисту персональних даних та відображення у нормативно-правових актах системи норм охорони різних галузей права вони взаємодіють між собою. Така взаємодія сама по собі утворює ієрархічну систему, де кожному рівню інформації відповідає більша чи менша деталізація взаємодії щодо захисту.

1. Разумов В. И. Основы теории динамических информационных систем / В. И. Разумов, В. П. Сизиков. – Омск: Изд-во ОмГУ, 2005. – 214 с.

2. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2297-17

3. Доктрина інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/514/2009

4. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/80/94-вр

5. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2657-12

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/80731-10

Есимов С. С. Защита персональных данных в контексте развития динамических информационных систем

Затрагиваются вопросы защиты юридическими средствами персональных данных при их обработке в информационных системах относительно права на неприкосновенность личной жизни в контексте развития динамических информационных систем в Украине.

Ключевые слова: *информационные системы, персональные данные, обработка персональных данных, защита права, динамические информационные системы, юридические средства.*

Yesimov S. S. Protection of personal data in the context of dynamic information systems

The article deals with providing the protection of personal data by legal means while their processing in information systems concerning the right to privacy in the context of dynamic information systems in Ukraine.

Keywords: *information systems, personal data, processing of personal data law protection, dynamic information systems, legal means.*

Стаття надійшла 27 травня 2013 р.

УДК 351.741:35.076:343.123.12(477)

О. М. Засць

РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ БЛОКУ КРИМІНАЛЬНОЇ МІЛІЦІЇ

Висвітлюється питання реформування органів внутрішніх справ стосовно створення на базі ДСБЕЗ окремого підрозділу щодо попередження, виявлення та припинення кримінальних злочинів у сфері економіки – фінансової поліції.

Ключові слова: *фінансова поліція, кримінальні злочини, реформування, повноваження, економічна злочинність.*

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні актуальним стосовно реформування системи органів внутрішніх справ України є питання розмежування повноважень блоку кримінальної міліції, які впливають на повноваження підрозділу ДСБЕЗ та створення єдиного органу протидії економічній злочинності – фінансової поліції.

В Україні питання забезпечення економічної безпеки завжди були та залишаються й нині одними з головних, оскільки стабільний стан в країні, задоволення потреб населення та підвищення авторитету України на міжнародній арені безпосередньо залежить від послідовної політики, що проводиться в економічній сфері та створенні умов протидії будь-яким посяганням на економіку країни. Міністерство внутрішніх справ є одним із основних суб'єктів системи забезпечення на-